

УДК 369.04

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Пасічник Ю.В., д.е.н., професор, Черкаський державний технологічний університет

Виявлено динаміку основних соціальних індикаторів України протягом 2008-2009 рр. Проаналізовано основні вектори державної фінансової політики соціального спрямування. Запропоновано конкретні заходи у сфері соціального страхування в розрізі складових державної фінансової політики.

Ключові слова: соціальні індикатори, державна фінансова політика, соціальне страхування, фінансові установи, фінансова криза

ВСТУП

Україна, незважаючи на вагомі зусилля щодо формування власної фінансової системи протягом двох десятиліть, на зламі ХХ та ХХІ століть виявилась практично незахищеною перед викликами глобалізації, зокрема світової фінансової кризи, яка торкнулась України, починаючи з кінця 2008 р. Найбільш вразливими виявились верстви населення із незначними доходами. Беручи до уваги необхідність з'ясування проблем соціального захисту в Україні, дослідження, безумовно, є актуальним.

Проблемам соціального страхування присвятили свої праці відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема В. Беверідж, Б. Вебстер, Л. Макклемс, В. Базилевич, Н. Кузьменчук, Е. Лібанова, В. Плиса, С. Юрій та інші [1, 2, 3, 4, 5].

У працях цих вчених з'ясовано теоретичні та практичні напрями фінансової політики у сфері соціального страхування, але перманентні зміни соціально-економічного стану України вимагають моніторингу та аналізу цих процесів, тому наукові дослідження в умовах фінансової кризи з перспективним просторовим вектором є надзвичайно важливими.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є з'ясування особливостей та перспектив державної фінансової політики в напрямі соціального страхування.

Завданнями статті є:

- виявити особливості фінансової політики України щодо малозабезпечених верств населення протягом 2008-2009 рр.;
- обґрунтувати основні вектори соціальної політики в напрямі соціального страхування з відповідним фінансовим забезпеченням.

Методологічною основою дослідження є положення нового відгалуження фінансової науки — соціальних фінансів [6].

РЕЗУЛЬТАТИ

Соціальний стан українського населення протягом 2009 року хоча і не зазнав значних негативних динамічних змін, але все ж таки порівняно з іншими географічними сусідами залишився на нижчому рівні.

Так, за 8 місяців 2009 р. середня заробітна плата в Україні становила 395 дол. США, тоді як у Білорусії — 446, Казахстані — 522, Росії — 702 [7].

Згідно з даними, що оприлюднені координатором системи ООН в Україні Френсом О'Доннелом у 2008 р. в Україні налічувалось майже 28% жителів, які існували за межею бідності. При цьому найбільш страждало сільське населення [8].

Необхідно також зазначити, що інфляція в Україні в жовтні 2009 р. становила 110,1%, що є найбільшим показником як серед країн Європейського Союзу, так і серед наших країн-сусідів. За цей період у середньому по ЄС інфляція склала 101,0%, найбільша була зафіксована в Угорщині — 105,1%, найменша в Ірландії — 98,0%. У Росії інфляція за цей період склала 108,1%, а в Білорусі — 108,3% [9].

Нескладна аналітична оцінка цих показників свідчить, що в умовах світової кризи в Україні суттєво погіршилась динаміка соціально-економічного розвитку.

Вирішувати ці проблеми має виважена фінансова політика у сфері соціального страхування, складові якої зображено на рисунку.

Рис. Структура фінансової політики соціального спрямування

Необхідно зазначити, що проблеми соціального спрямування перманентно супроводжують соціально-економічні процеси протягом всього періоду незалежності.

Основна причина незадовільного стану соціальної сфери, в тому числі і соціального страхування, лежить у площині політико-адміністративного регуляторного управління цими процесами.

Перспективні спроби змінити Конституцію України, незавершеність багатьох реформ соціальної сфери пенсійного, медичного, житлово-комунального, компенсаторного напрямів не сприяють ефективній фінансовій політиці.

Фінансова політика має незначну автономію практично у всіх державах, оскільки залежить і формується у вищих надсистемах, зокрема в управлінському елементі політичної системи.

Розмитість зовнішньополітичного курсу не сприяє збалансованому та виваженому функціонуванню економічної системи, складовою якої є фінансова.

Розпорошеність та неефективне використання фінансових ресурсів у соціальному напрямі зумовлюють відповідні проблеми, які болюче відображаються на малозабезпечених верствах населення.

Незважаючи на наявність у структурі фінансових установ України, страхових компаній та недержавних пенсійних фондів, рівень їх послуг залишається незначним.

Так, станом на 31.12.2008 р. у Державному реєстрі фінансових установ налічувалось 2016 фінустанов, із них 874 кредитних, 469 страхових компаній, 109 недержавних пенсійних фондів, 50 адміністраторів недержавних пенсійних фондів.

Протягом 2008 р. з державного реєстру було вилучено 165 фінустанов, включено 62 установи, із них: страхових компаній — включено 45, виключено 22, недержавних пенсійних фондів — включено 13, виключено не було.

Загальні активи всіх фінустанов на кінець 2008 р. склали 61,7 млрд. грн., що на 38,7% більше ніж у 2007 р., з них — страхових компаній 41,9 млрд. грн., що на 30,2% більше ніж у 2007 р., недержавних пенсійних фондів — 0,6 млрд. грн., що на 11,8% більше ніж у 2007 р.

Рівень страхових виплат у процентному відношенні до загальної суми відповідної групи фінустанов розподілився так:

- страхування життя — 3,4%;
- добровільне особисте страхування — 43,7%;
- недержавне обов'язкове страхування — 94,8%.

Отже, лише в державному секторі страхових послуг рівень виплат практично зрівнявся з отриманими доходами, в інших групах фінустанов ресурси залишаються здебільшого у розпорядженні цих фінустанов [10].

Однією із важливих проблем у сфері державної регуляторної фінансової політики в соціальному спрямуванні має механізм соціальних послуг. Згідно з інформацією, оприлюдненою Міністерством праці та соціальної політики України, в Україні передбачається найближчим часом в обов'язковому порядку запровадити процедуру ліцензування для надавачів соціальних послуг [11].

Нині вже розроблено проект спільного наказу Мінпраці та державного Комітету України з питань регуляторної політики та підприємства «Про затвердження Ліцензійних умов професійної діяльності у сфері надання соціальних послуг». Передбачається надання соціальних послуг самотнім, хворим, сиротам, безпритульним або іншим незахищеним людям.

Такий механізм вже діє у багатьох розвинених країнах. Так, у Болгарії соціальні послуги надають органи місцевої влади та приватні установи (комерційні та некомерційні організації), а уряд здійснює фінансування та моніторинг послуг.

Органи місцевої влади надають соціальні послуги через муніципальні установи. У Болгарії всі надавачі соціальних послуг повинні реєструватися в Агенції соціальної допомоги при Міністерстві праці та соціальної політики Болгарії. Також встановлені «правила гри» щодо надавачів соціальних послуг, які діють в Угорщині, Великобританії, Франції. У Франції, зокрема, урядові органи, які видають ліцензії, призначають інспекторів для контролю за діяльністю постачальників соціальних послуг.

Інспектори мають вільний доступ до всіх приміщень, які вони вважатимуть за потрібне перевірити, право опитувати обслуговуючий персонал та їх підопічних. В Угорщині всі установи, що надають соціальні послуги, підлягають особливій перевірці, незалежно від форм власності та джерел фінансування. Контроль передбачає моніторинг діяльності відповідної установи на наявність ліцензії, встановленим вимогам щодо персоналу. Витрати бюджетних коштів контролює національне управління аудиту.

Отже, в зарубіжних країнах сформувався певний механізм функціонування соціальної сфери, зокрема в напрямі соціального страхування.

Україні ще належить сформувати та реалізувати такий механізм із використанням конкретних регуляторів.

Основними векторами державної фінансової політики такого спрямування у розрізі її складових повинні бути:

1. Адміністративні інституції:

- реорганізація нині чинних соціальних фондів з відповідною адаптацією до Європейських структур;

- комплектація структур відповідними фахівцями з морально-професійними здібностями до виконання цієї специфічної роботи;

- належне матеріальне, організаційне, фінансове забезпечення діяльності цих інституцій.

2. Фінансовий механізм:

- координація діяльності соціальних інституцій із загальнодержавними та муніципальними (місцевими) органами;

- імплементація сприятливих для української ментальності форм та методів соціальної роботи;

- узгодження напрямів соціальної роботи серед верств населення, які потребують соціальної допомоги у розрізі державних, муніципальних та приватних надавачів послуг.

3. Нормативна база:

- затвердження розробки нових юридичних актів та перегляд наявних на відповідність реальним фінансовим можливостям нашої країни з поетапним наближенням до загальноєвропейських стандартів;

- впровадження науково обґрунтованих соціальних стандартів;

- затвердження переходу на надання допомоги згідно з адресним принципом з врахуванням майнового стану отримувача послуг;

- формування системи контролю за виконанням відповідних соціальних індикаторів передбачених юридичними актами.

4. Фінансові регулятори:

- узгодження розподілу фінансових ресурсів із Державного та місцевих бюджетів та залучених коштів з інших джерел;

- формування системи залучення коштів від фізичних та юридичних осіб з відповідним механізмом морального та фінансового стимулювання надавачів таких коштів;

- розробка механізму вирівнювання використання фінансових ресурсів у напрямі соціального страхування серед верств населення та в регіональному розрізі.

Реалізація цих заходів залежить, передусім, від політичної волі наших еліт, наукового обґрунтування проведення реформ у соціальній сфері, виваженому розподілі фінансових ресурсів, належного контролю за формуванням та використанням коштів.

ВИСНОВКИ

Виконання дослідження засвідчило наявність важливих проблем у сфері соціального страхування, які повинні вирішуватись державною фінансовою політикою. Запропонована класифікація складових цієї політики дозволила структурувати дослідження та розробити конкретні вектори дії у розрізі цих складових.

Беручи до уваги перманентну важливість формування ефективності фінансової політики у сфері соціального страхування, необхідність імплементації європейських соціальних стандартів у правове поле України, ми вважаємо важливим впровадити наукові розробки в цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Beveridge W. Social Insurance and Allied Services / W. Beveridge. — W.London: HMSO, 1942. — 68 p.

2. Webster B. The Complete Social security / B. Webster, P.L. Robert — N. Y. Handbook, 2003. — 217 p.

3. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. — [5-те видання] К.: Знання, 2006. — 351 с.

4. Плиса В.Й. Страхування: Навчальний посібник / В.Й. Плиса. — К.: Каравелла. — 2005. — 392 с.

5. Юрій С.І. Соціальне страхування: Підручник / С.І. Юрій, М.П. Шаваріна, Н.В. Шаманська. — К.: Кондор, 2004. — 464 с.

6. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: Монографія. / Ю.В. Пасічник. — Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. — 642 с.

7. Про соціально-економічне становище України за січень-жовтень 2009 р. Державний комітет статистики України / <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. <http://www.voanews.com/ukrainian/archive/2008-04/2008-04-16-voa.3.cfm>.

9. Справка об индексах потребительских цен в России и зарубежных странах в октябре 2009 г. / Официальный сайт Федеральной службы государственной статистики России. // <http://www.grs.ru/gil/D-01.htm>.

10. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2008 рік // <http://www.dfp.gov.ua/742.html>.

11. http://mlsp.kmu.gov.ua/labour/sp/control/uk/publish/article?art_id=37721&cat_id=35997